

UWAGI METODYCZNE

Wprowadzenie

Dane zawarte w niniejszej publikacji opracowano na podstawie wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. oraz sprawozdań statystycznych z jednostek administracyjnych stopnia podstawowego (powierzchnia ogółem gminy/miasta).

Powszechny Spis Rolny oraz Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań zostały przeprowadzone na terenie całego kraju w dniach od 21 maja do 8 czerwca 2002 r. (według stanu w dniu 20 maja 2002 r. godz. 24.⁰⁰) zgodnie z n/w ustawami podjętymi przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej:

- z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2001 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1) z późn. zmianą (Dz. U. z 2000 r., Nr 93, poz. 1026),
- z dnia 9 września 2000 r. o powszechnym spisie rolnym w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 99, poz. 1072),
- z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439) z późn. zmianami.

W powyższych aktach prawnych określono termin i zakres tematyczny spisów, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie ludności do udzielania informacji oraz sposób ich zebrania.

Celem Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. było między innymi:

- zapewnienie podstawowej bazy informacyjnej o gospodarstwach rolnych i związanych z nimi gospodarstwach domowych, koniecznej dla realizacji krajowej, regionalnej i lokalnej polityki rolnej i społecznej na wsi,
- dostarczenie informacji niezbędnych dla finalizowania procesów stowarzyszeniowych z Unią Europejską (UE), jak i zapewnienia podstaw informacyjnych w pierwszych latach członkostwa zgodnie z wymogami UE oraz wykonanie zobowiązań Polski w zakresie dostarczenia informacji dla potrzeb organizacji międzynarodowych (FAO, OECD, EURO-STAT i inne),
- budowy i aktualizacji statystycznych operatów losowania prób do różnotematycznych badań reprezentacyjnych.

Zakres tematyczny Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. był bardzo obszerny i dotyczył blisko 116,0 tys. gospodarstw rolnych.

Wyniki spisu zostaną przedstawione w opracowywanych publikacjach wojewódzkich pod następującymi tytułami:

- w 2003 r.**
- *Budynki i wyposażenie techniczne gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim,*
 - *Wybrane elementy sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim,*
 - *Systematyka i charakterystyka gospodarstw rolnych w województwie kujawsko-pomorskim,*
- w 2004 r.**
- *Cele produkcji w gospodarstwach rolnych gospodarskich w województwie kujawsko-pomorskim.*

Planuje się również opracowanie w 2003 r. publikacji dla szczebla gminnego zawierających informacje o gospodarstwach rolnych na terenie gminy, o możliwościach produkcyjnych gospodarstw rolnych, o skali upraw rolnych i ogrodnich, o pogłowie zwierząt gospodarskich, o źródłach utrzymania gospodarstw domowych, o działalności pozarolniczej itp. oraz o lokacie gminy w województwie dla podstawowych parametrów w rolnictwie. Publikacje te będą również zawierały wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 r.

Zakres i tematyka Powszechnego Spisu Rolnego

Powszechnym Spisem Rolnym objęto:

- gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha,
- gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 do 1 ha włącznie,
- osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nieposiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha,
- pozostałe gospodarstwa rolne będące w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Wykaz gospodarstw indywidualnych powstał w oparciu o statystyczny rejestr podatkowy (system SPGC), który aktualizowany był przez rachmistrzów w czasie obchodu przedspisowego oraz uzupełniony o wykaz właścicieli zwierząt gospodarskich nieposiadających użytków rolnych lub posiadających użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha. Kartotekę gospodarstw rolnych będących w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej utworzono na podstawie Bazy Jednostek Statystycznych.

Dla gospodarstw rolnych, których użytkownicy odmówili udziału w Powszechnym Spisie Rolnym 2002 r. lub z użytkownikami, których kontakt był niemożliwy dokonano imputacji danych o gospodarstwie.

Tematyka Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r. została ujęta na formularzach spisowych w następujących działach:

- Powierzchnia gospodarstwa,
- Struktura własnościowa użytków rolnych gospodarstwa,
- Struktura dochodów,
- Działalność gospodarcza,
- Pracujący w indywidualnym gospodarstwie rolnym,
- Powierzchnia zasiewów,
- Powierzchnia inna,
- Pogłowie zwierząt gospodarskich,
- Rozdysponowanie produkcji rolniczej,
- Infrastruktura gospodarstwa,
- Budynki i budowle,
- Magazynowanie w gospodarstwie,
- Nawozy i pestycydy w gospodarstwie,
- Maszyny i urządzenia rolnicze,
- Wybrane wydatki w gospodarstwie.

W ramach spisu w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha zebrano następujące informacje:

- 1) dane o osobach będących użytkownikami gospodarstw rolnych:
 - a) nazwisko i imiona użytkownika gospodarstwa rolnego,
 - b) poziom wykształcenia rolniczego użytkownika,
 - c) wkład pracy w gospodarstwo rolne w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie – liczba godzin przepracowanych w gospodarstwie,
- 2) o liczbie pracowników najemnych stałych i pracowników dorywczych zatrudnionych w gospodarstwie rolnym,
- 3) o użytkowaniu gruntów, a w szczególności:
 - a) o powierzchni gruntów ogółem, w tym użytków rolnych (gruntów ornych, sadów, łąk i pastwisk trwałych), lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów i nieużytków,
 - b) o powierzchni zasiewów głównych upraw,
- 4) o pogłowie zwierząt gospodarskich według gatunków i grup produkcyjno-użytkowych oraz liczbie pni pszczelich,

- 5) o rozdysponowaniu produkcji rolniczej,
- 6) o budynkach, infrastrukturze i wyposażeniu technicznym gospodarstw, w tym:
 - a) rodzaje budynków, budowli i ich powierzchnia,
 - b) liczba ciągników rolniczych i innych środków transportowych oraz maszyn rolniczych,
 - c) źródła zaopatrzenia w wodę, sposoby odprowadzania ścieków i usuwania śmieci,
 - d) wyposażenie w sieć elektryczną i telefon,
 - e) rodzaje urządzeń melioracyjnych,
- 7) o stosowaniu nawozów i pestycydach w gospodarstwie w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie,
- 8) o zadłużeniu gospodarstw rolnych,
- 9) o działalności gospodarczej (rolniczej i pozarolniczej) prowadzonej przez użytkownika gospodarstwa rolnego lub osobę dorosłą pozostającą z użytkownikiem we wspólnym gospodarstwie domowym,
- 10) o ważniejszych wydatkach poniesionych w okresie 12 miesięcy poprzedzających badanie, w tym na:
 - a) zakup gruntów,
 - b) budowę lub modernizację budynków,
 - c) powiększenie stada podstawowego,
 - d) zakup ciągników rolniczych i innych środków transportowych oraz maszyn rolniczych.

Informacje o wieku, płci, poziomie wykształcenia ogólnego, głównych i dodatkowych źródłach utrzymania użytkownika i członków jego gospodarstwa domowego, a także osób pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych pozyskano z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, który odbył się jednocześnie z Powszechnym Spisem Rolnym 2002 r.

Dla osób fizycznych użytkujących gospodarstwa indywidualne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha do 1 ha wyłącznie oraz dla właścicieli zwierząt gospodarskich zebrano w/w informacje, z wyłączeniem tych, o których mowa w pkt. 8 i 10, a w ramach punktów 3b, 6b, i 7 zebrano dane w ograniczonym zakresie tematycznym.

W ramach spisu u osób prawnych i w jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej zebrano informacje, o których mowa w punktach 2-10.

Zgodnie z ustawą z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1 i Nr 93 poz. 1026) i rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 22 maja 2002 r. w sprawie wylosowanych obwodów objętych spisem kontrolnym (Dz. U. Nr 66, poz. 597) po zakończeniu Powszechnego Spisu Rolnego i Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzono w dniach od 17 do 25 czerwca 2002 r. spis kontrolny.

Ważniejsze definicje, pojęcia spisowe i zasady spisywania

Za **gospodarstwo rolne** uważa się grunty rolne wraz z gruntami leśnymi, budynkami lub ich częściami, urządzeniami i inwentarzem, jeżeli stanowią lub mogą stanowić zorganizowaną całość gospodarczą oraz prawami i obowiązkami związanymi z prowadzeniem gospodarstwa rolnego.

Za **gospodarstwo indywidualne** uważa się gospodarstwo rolne o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha, będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej lub grupy osób.

Za **właściciela zwierząt gospodarskich** uważa się osobę nieposiadającą użytków rolnych lub posiadającą użytki o powierzchni mniejszej niż 0,10 ha, która ma co najmniej: 1 sztukę bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuki owiec bądź kóz lub (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 5 sztuk samic zwierząt futerkowych (w tym królików) lub (i) 1 pień pszczeli.

Za **użytkownika gospodarstwa indywidualnego** uważa się osobę fizyczną lub grupę osób, które faktycznie użytkują grunty, niezależnie od tego, czy są właścicielami, dzierżawcami, czy użytkują je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty te są zlokalizowane w jednej, czy w kilku gminach.

Za **gospodarstwo domowe** użytkownika gospodarstwa rolnego (właściciela zwierząt gospodarskich) uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne (właściciel zwierząt gospodarskich).

Użytkowanie gruntów

Do **ogólnej powierzchni gruntów** gospodarstwa zaliczono wszystkie bez wyjątku grunty wchodzące w skład gospodarstwa, a więc wszystkie grunty użytkowane rolniczo (grunty orne, sady, łąki i pastwiska), wszystkie związane z nimi grunty użytkowane nierolniczo, jak lasy, podwórza, grunty pod zabudowaniami lub przeznaczone pod budowę, ogrody ozdobne, grunty pod wodami, drogi, torfowiska, kamieniołomy, żwirownie itp. oraz nieużytki, niezależnie od tytułu władania (własne, dzierżawione na zasadzie umowy i bezumownie, użytkowane z innego tytułu).

Gospodarstwa indywidualne spisywano w miejscu przebywania użytkownika i tam ujmowano całkowitą, ogólną powierzchnię, niezależnie od miejsca położenia gruntów.

Do **gruntów ornych** zalicza się grunty w uprawie, tj. pod zasiewami wraz z ogrodami przydomowymi oraz odłogi ugory.

Za grunty orne w uprawie uważa się grunty zasiane lub zasadzone ziemiopłodami rolnymi lub ogrodniczymi, plantacje wikliny i chmielu, powierzchnie szklarni, inspektów, namiotów foliowych oraz powierzchnię mniejszą od 10 arów zasadzoną drzewami owocowymi i krzewami owocowymi.

Do **odlogów** zalicza się powierzchnie gruntów ornych niedające plonów, które co najmniej przez dwa lata nie były uprawiane, natomiast **ugorów** – powierzchnie, które w danym roku były przejściowo nie obsiane (nieużytkowane rolniczo).

Do **sadów** zalicza się grunty o powierzchni nie mniejszej niż 10 arów, zasadzone drzewami i krzewami owocowymi.

Do **łąk i pastwisk** trwałych zalicza się grunty pokryte trwale trawami, natomiast nie zalicza się gruntów ornych obsianych trawami w ramach płodozmianu. Łąki trwałe są to grunty pokryte trawami, z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnię koszonych hal i połonin. Pastwiska trwałe są to grunty pokryte trawami, które z zasady nie są koszone, lecz wypasane.

Do **lasów i gruntów leśnych** zalicza się powierzchnię zalesioną oraz powierzchnię przejściowo pozbawioną drzewostanu. Do powierzchni zalesionej zalicza się grunty pokryte uprawami leśnymi, młodnikami i drzewostanami starszymi oraz plantacjami topoli i innymi gatunkami drzew szybko rosnących prowadzonymi na gruntach leśnych. Do powierzchni przejściowo pozbawionej drzewostanu zalicza się zręby, halizny, płazowizny i plantacje choinkowe prowadzone na gruntach leśnych oraz wylesienia powstałe na skutek oddziaływania emisji przemysłowych i górnictwa (zalewiska, zapadliska).

Do **powierzchni pozostałych gruntów** wchodzących w skład gospodarstwa wlicza się grunty będące pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, pod drogami i liniami podziału powierzchniowego w lasach, powierzchnię wód śródlądowych, rowów melioracyjnych, plantacji leśnych prowadzonych na gruntach nieleśnych, powierzchnię porośniętą wikliną w stanie naturalnym, powierzchnię innych gruntów użytkowych (torfowiska, żwirownie) oraz nieużytków.

Do powierzchni **stawów rybnych i jezior** (zarybionych i niezarybionych) zaliczono te, na których prowadzona jest gospodarka rybacka, obejmująca produkcję i połowy ryb konsumpcyjnych, jak również produkcję materiału zarybieniowego.

Powierzchnia zasiewów

Dane o powierzchni zasiewów ujmowane w spisie dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym. W powierzchni zasiewów uwzględnia się również powierzchnię zasiewów w sadach.

Do grupy „**zbóż podstawowych**” zalicza się powierzchnię uprawy poszczególnych zbóż (pszenicy, żyta, jęczmienia, owsa, pszenżyta) z podziałem na formy jare i ozime przeznaczone do zbioru ziarna.

Do grupy „**przemysłowych**” zaliczono powierzchnię buraków cukrowych, rzepaku i rzepiku, lnu i konopi oraz tytoniu. Nie zalicza się tu maku, słonecznika, chmielu, ziół leczniczych, wikliny i innych przemysłowych. Uprawy te w niniejszej publikacji zaliczono do grupy „pozostałe uprawy”.

Do grupy „**pastewnych**” zaliczono uprawy okopowych pastewnych, strączkowych pastewnych, kukurydzy na zielonkę, motylkowych drobnonasiennych, innych pastewnych i traw.

Grupa „**pozostałe**” obejmuje dane o powierzchni warzyw, truskawek, wypadków roślin okopowych, łubinu gorzkiego, roślin ozdobnych oraz pozostałych przemysłowych tj. maku, słonecznika, chmielu, ziół leczniczych, wikliny i innych przemysłowych, a także szklarni i tuneli foliowych oraz ogrodów przydomowych.

Zwierzęta gospodarskie

Spisowi podlegały zwierzęta gospodarskie (bydło, trzoda chlewna, owce, drób, konie, kozy, króliki-samice, zwierzęta futerkowe-samice oraz pnie pszczele) znajdujące się w gospodarstwie oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do bacówek, a w przypadku pni pszczelich - pnie znajdujące się na pożytkach poza gospodarstwem, stanowiące własność użytkownika gospodarstwa lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stale w gospodarstwie, tj. przyjęte na wychów, opas itp., niezależnie od tego, czy przyjęto je z gospodarstw indywidualnych, czy od gospodarstw państwowych, spółdzielczych i innych.

Za **krowy dojone (mleczne)** uważa się krowy, które ze względu na rasę lub odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Za **krowy „mamki”** uważa się krowy, które ze względu na rasę lub odmianę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych, i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczane na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych

Dane spisowe zostały ujęte w dwóch podstawowych formach własności, tj. w sektorze publicznym i prywatnym.

W **sektorze prywatnym** podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do **sektora publicznego** zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową (gmin) oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia państwowego).

Wszystkie informacje o liczebności pogłowia, odnoszące się do osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej w ramach sektora prywatnego i publicznego, ujmują wyłącznie zwierzęta stanowiące własność tych podmiotów (tzn. bez zwierząt utrzymywanych na działkach pracowników gospodarstw państwowych i członków spółdzielni).

W ramach sektora prywatnego dane opracowano dla gospodarstw:

- a) własności prywatnej krajowej, w tym dla:
 - gospodarstw indywidualnych,
 - spółdzielni produkcji rolniczej, które obejmują rolnicze spółdzielnie produkcyjne, spółdzielnie kółek rolniczych i inne gospodarstwa spółdzielcze o przeważającej działalności rolniczej,
- b) własności zagranicznej,
- c) własności mieszanej.

Gospodarstwa indywidualne obejmują:

- a) gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, prowadzone przez rolników na gruntach własnych i nie-własnych,
- b) gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych od 0,1 ha do 1 ha włącznie użytkowane rolniczo przez osoby prywatne,
- c) osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nie posiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha.

W ramach sektora publicznego w publikacji prezentuje się dane dla gospodarstw:

- a) własności państwowej, w tym gospodarstw skarbowych,
- b) własności samorządowej,
- c) własności mieszanej.

Segregacji gospodarstw rolnych na: posiadające zwierzęta gospodarskie ogółem i według liczby gatunków oraz nieposiadające zwierząt dokonano na podstawie informacji o utrzymywaniu pogłowia **przynajmniej jednego z czterech podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich, tj. bydła, trzody chlewnej, owiec i koni.**

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na sztuki przeliczeniowe duże (dotyczy 4 podstawowych gatunków zwierząt gospodarskich – bydła, trzody chlewnej, owiec i koni) – wykorzystano następujące współczynniki:

- bydło – 0,8,
- trzoda chlewna – 0,15,
- owce – 0,08,
- konie – 1,0.

Niezależnie od powyższych zbiorczych grupowań – rozliczeń makroekonomicznych według grup użytkowników – dane Powszechnego Spisu Rolnego 2002 r., w zależności od tematyki, opracowano według niżej wymienionych klasyfikacji:

- grup obszarowych powierzchni ogólnej, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha (0,00–0,10; 0,10–0,20; 0,20–0,50; 0,50–1,00), 1–2; 2–3; 3–4; 4–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50–100; 100–200; 200–300; 300–500; 500–1000; 1000 ha i więcej;

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha (0,00; 0,01–0,10; 0,10–0,20; 0,20–0,50; 0,50–1,00), 1–2; 2–3; 3–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50–100; 100–200; 200–300; 300–500; 500–1000; 1000 ha i więcej;
- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych, według poszczególnych rodzajów użytków, wyodrębniając następujące grupy: do 1 ha; 1–2; 2–3; 3–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50 ha i więcej;
- grup obszarowych gruntów pod zasiewami według upraw, wyodrębniając następujące grupy: poniżej 1 ha; 1–2; 2–3; 3–5; 5–7; 7–10; 10–15; 15–20; 20–30; 30–50; 50 ha i więcej;
- skali natężenia chowu poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich.

W tablicach zawierających sumaryczne dane dotyczące użytkowania gruntów, powierzchni zasiewów oraz stóp pogłowia w sztukach przeliczeniowych dużych mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych (zaokrąglenia od arów do pełnych hektarów oraz od hektarów do tys. ha). Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym zaprezentowano z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100 %. Liczby te są poprawne pod względem merytorycznym.